

New Orleans, Gud och Naturen.

There is a house in New Orleans
They call the Rising Sun
It's been the ruin of many a poor girl
And me, Oh Lord, was one!¹

En syndig stad

House of the Rising Sun, en gammal amerikansk folksång som fick ett fantastiskt kommersiellt genombrott i The Animals version från 1964, berättar om erfarenheter från New Orleans nöjeskvarter. Det är långtifrån det enda exemplet. Åtskilliga låttexter har anknutit till staden som en given referens kopplad till prostitution och nöjesliv. Stadens franska kvarter, kallat Vieux Carré, har länge varit ett nöjescentrum med världsrykte där inte alla aktiviteter legat innanför vare sig lagens eller den officiella moralens rāmärken. Voodoo, bordeller, barer och vibrerande, nyskapande musikklubbar har tillhört den bild av New Orleans som etablerats sedan lång tid tillbaka och som erhållit en hög grad av acceptans av myndigheterna. Under senare tid har det kanske mest, åtminstone under dagtid, varit ett ganska oskyldigt och barntillåtet turistnöje. Men kvällstid har området inte sällan utmärkts av våld, inte sällan kopplat till narkotika.

En av grunderna till stadens, eller åtminstone Vieux Carrés etablering som nöjescentrum, ligger i stadens ställning som hamnstad. New Orleans hamn var länge en av USAs största och den kanske allra viktigaste när det gällde att lasta om mellan oceangående fartyg och de som kunde segla längs Mississippi. Kopplingen mellan hamnstäder, barer och bordeller är naturligtvis inte sällsynt. Men det som gjort New Orleans speciellt är också att staden inte bara befunnit sig i en skärningspunkt mellan havet och floden, utan också i andra skärningspunkter. Staden har länge fungerat som symbol för det franska inflytandet i södra USA, även om endast ett fåtal är fransktalande i staden idag. Mycket av det spännande kulturmötet som skett i New Orleans kan också kopplas till inflytandet från Karibien, och därifrån till Afrika. Slaveriets avskaffande i de brittiska och franska

kolonierna samt Haitis frigörelse under 1800-talets början innebar att många människor kom att söka sig till staden, såväl plantageägare som tidigare slavar. Dessa processer kom också att bidra till att New Orleans blev en tolerant stad. Här fanns människor från många håll och med varierande passioner och trosuppfattningar, vilket bidrog till att det var svårt att upprätthålla en generell moralisk norm.²

Den första september 2005 skulle invigningen av den årliga gay-festivalen Southern Decadence hållas. Festivalen hade arrangerats under xx år tidigare, och dragit enorma människoskaror. Även om San Francisco länge varit USAs gay-metropol, har parader och marscher där haft en mer politisk profil, medan Southern Decadence i huvudsak betonar fest och sex. Nu blev det inte så, utan festivalen ställdes in på grund av att staden några dagar innan den planerade invigningen drabbades av en av de värsta översvänningskatastroferna i USAs historia, orkanen Katrina.

Katrina

Utanför Bahamas intensifierades ett lågtryck mot slutet av augusti 2005. Frammot den 23:e hade det utvecklats till en tropisk storm och fått namnet Katrina. Dagen därpå svepte den in över Florida, i närheten av Miami, med vindstyrkor på upp till 35 m/s. Nio dödsfall och stora materiella skador skrevs på stormens konto, medan den passerade på sin väg till den Mexikanska golfen, där den sedan kom att samla kraft under fyra dagar. Ute över havet blev den till den allra kraftigaste formen av orkan, kategori fem, med en maximal vindstyrka på 80 m/s och skapade tio meter höga vågor.

När Katrinas drog in över land vid Plaquemines, strax utanför New Orleans, hade den tappat en del av sin kraft, men fortfarande kunde vindstyrkor på mellan 60 och 70 m/s uppmätas. Fortfarande befann sig orkanen öster om New Orleans, men meteorologerna bedömde att staden låg mitt i Katrinas bana och skulle kunna få mycket svåra konsekvenser.

New Orleans byggdes i ett träskområde, inte långt från Mississippis mynning. Den äldsta bebyggelsen var belägen på den naturliga flodbanken, men med tiden kom staden att bli allt viktigare ur handelssynpunkt och växte snabbt under senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet. Inte minst fungerade staden som den stora inkörsporten för olika varor från Sydamerika och Karibien.³ Tillväxten gjorde att stadsbebyggelsen kom att sprida sig från de höglänta områdena

över till områden som låg under havsnivån. För att hantera detta och minska risken för översvämningar, byggdes vallar och kanaler. Dessutom skapades ett komplicerat pumpsystem för att göra sig av med det vatten som ändå tog sig in i de bebyggda områdena, exempelvis i form av regn. Varje droppe regn som faller i New Orleans och som inte avdunstar måste alltså pumpas ut.⁴

Det faktum att stora delar av New Orleans låg under havsnivån hade lett till att risken för att staden skulle drabbas av en förödande orkan tillhörde de katastrofer i amerikanska storstadsområden som inte bara betraktades som möjliga utan till och med troliga, tillsammans med exempelvis kaliforniska jordbävningar. Frågan var inte *om* det skulle hända utan *när*. Historiskt sett hade också staden drabbats av översvämningar vid ett antal tillfällen, framför allt orsakat av att Mississippiflodens nivå stigit av olika orsaker. Det var därför framförallt i förhållande till översvämningar från Mississippisidan som vallarna var konstruerade.⁵

Men Katrina följde inte riktigt meteorologernas kalkyler, utan höll sig öster om staden, vilket innebar att centrala staden inte drabbades så hårt av stormvindarna. Många menade att nu var det värsta över. Vad som dock inte fanns med i dessa bedömningar, var att orkanens bana var maximalt ogynnsam när det gällde sjön norr om staden, Lake Pontchartrain, en tämligen grund saltvattensjö. Vindriktningen kom nämligen att åstadkomma en kraftig höjning av vattennivån i sjön och pressa vattnet med full kraft mot staden. Vid klockan fem på morgonen den 29 augusti brast den första vallen i stadens fattigaste kvarter, Lower 9th Ward. Några timmar senare stod vattnet mer än två meter högt i området.

En stor del av stadens befolkning, närmare 800 000 människor hade på olika sätt evakuerats från staden, men fortfarande fanns det omkring 200 000 människor kvar av olika skäl. En del ville inte lämna sina hem, andra kunde inte eftersom de saknade bil och den offentligt arrangerade evakueringen var otillräcklig.⁶ Konsekvenserna blev avsevärda.

Omkring 70% av stadens bostäder skadades i varierande grad och över ettusen människor omkom. Vattnet blev kvar i staden länge, och återflyttningen har gått långsamt. Två år efter Katrina har staden fortfarande omkring 200 000 färre invånare än dessförinnan och detta har påverkat stadens offentliga service. Många skolor är fortfarande stängda, och antalet elever har minskat med två tredjedelar. Sjukhus och kollektivtrafik är också starkt reducerade jämfört med innan katastrofen. Tiotusentals människor bor fortfarande i "FEMA-trailers", husvagnar som den federala katastrofmyndigheten ställt upp med, och återuppbyggnadsar-

betet går långsamt. Stora, tidigare bebodda områden, är obebodda och ingen verkar riktigt säker på om man vill bygga hus där på nytt, varken olika entreprenörer eller tidigare invånare.⁷ Kanske har detta att göra med vad man tror låg bakom katastrofen och frågan om det kan hända på nytt.

Guds vilja eller naturliga processer

Ett antal olika aktörer var tidigt på det klara med att Katrina var ett tydligt uttryck för Guds vilja, och kunde omgående uttolka varierande orsaker till att Gud skulle vilja låta New Orleans översvämmas. Först i raden var sannolikt Repent America, som tveklöst pekade ut Souhern Decadence som den droppe som fick Guds bägare att rinna över. Det kunde ju knappast vara någon slump, menade man, att stormen drabbade staden endast få dagar innan denna syndiga tilldragelse skulle äga rum. En besvärande omständighet som dock inte lyftes fram var dock att Southern Decadence i huvudsak var tänkt att äga rum i det som traditionellt varit syndens centrum i New Orleans, Vieux Carré, vilket i stort sett klarade sig utan större skador och klarade sig från det mesta av översvämningen.⁸

Det var dock inte första gången som olika problem och svårigheter i staden tillskrevs övernaturlig agens. 1853 drabbades staden av en omfattande epidemi av Gula febern. Hela sommaren rasade epidemin som framför allt drabbade stadens vita befolkning, och därigenom ytterligare spädde på de sociala spänningar som fanns i staden. Den ”svarta dagen”, söndagen den 21 augusti 1853 dog inte mindre än trehundra människor och stadens myndigheter mer eller mindre förklarade sig maktlösa inför kraften i epidemin. Som en sista utväg vände man sig till uppåt och förklarade den 2 september som en dag för bön och fasta, så att man genom detta skulle kunna beveka ”den högste”. Efter denna böndag började också dödstalen minska, och en plötslig frost den 24 oktober tog effektivt död på de kvarvarande myggor som befolkningen ovetandes var centrala för smittspridningen. Men detta var bara ett tillfälligt avbrott. Genom tillförsel av icke-immuna immigranter kontinuerligt kom nya epidemier att blossa upp fram tills man i början av 1900-talet fick ny kunskap om smittvägarna. Inga nya böndagar kom dock att arrangeras.⁹

Att översvämningar kunde tillskrivas Guds vilja är ganska väldokumenterat. Men det är inte alltid som detta sätt att försöka korrigera människors uppträdande får förutsedda effekter. Det kanske mest kända exemplet på detta är den stora jordbävningen 1 november 1755, som drabbade Iberiska halvön och nord-

västra Afrikas atlantkust. Sannolikt är detta den mest katastrofala jordbävningen i europeisk historia och dess konsekvenser kom inte att begränsas till det materiella, utan kom att påverka vetenskap och filosofi över hela Europa.

Jordbävningen hade sitt epicentrum i havet, omkring 300 kilometer sydväst om Lissabon och orsakade inte endast skador genom skalvet, utan också genom de tre eller fyra tsunamis som snart därefter svepte in över kusten, upp till sex meter höga. Hur många som dog är inte känt och svårt att beräkna, men uppskattningar talar om minst tiotusen. De materiella skadorna var också mycket omfattande, särskilt i Lissabon. Hela det administrativa och kommersiella systemet slogs ut.¹⁰

Religiösa ledare i landet var på det klara med att katastrofen var ett tecken på Guds vrede. De överlevande uppfostrades av jesuiterna att dra sig tillbaka till lämpliga kloster för sex dagar av botgöring, främst genom bön. De fick inte på några villkor vara delaktiga i något återuppbyggnadsarbete. Men det kyrkliga genomslaget blev begränsat. Istället började allt fler vända sig till den framväxande naturvetenskapen för att finna svar på frågorna om vad jordbävningar var och hur de orsakades. Att jordbävningen drabbade så till synes blint ledde till att många istället började ifrågasätta i vilken utsträckning dessa processer kunde tillskrivas någon övernaturlig makt.¹¹

Det är mot det nästan exakt 250 år gamla exemplet Lissabon i förhållande till New Orleans lätt att peka ut grupper som Repent America som anakronistiska stollar, men det fanns också mer sansade kommentatorer som gjorde länkade Katrinas verkningar till Guds vilja. Ett sådant exempel är stadens borgmästare, Ray Nagin, som kopplade det faktum att det framför allt var den fattiga afro-amerikanska befolkningen som drabbades till den våg av brottslighet och narkotikamissbruk som plågat New Orleans i ett par decennier och bland annat gett staden den tveksamma äran att ha de högsta mordsiffrorna per invånare i hela USA. Gud hade genom katastrofen, menade Nagin, signalerat att han var arg på afro-amerikanska grupper för det omfattande våldet inom gruppen. Nagin, själv av afro-amerikanskt ursprung, möttes naturligtvis av massiv kritik för sitt uttalande och tvingades till offentlig avbön.¹² Men liknande tankar fanns på annat håll också. Den republikanske kongressmannen Richard Baker menade att resultatet av Katrina skulle kunna bli en säkrare, vitare stad. ”We couldn’t do it, but God did”.¹³

Om man nu inte ville tro att det var Gud som låg bakom Katrina, så fanns

det andra frågor att försöka få svar på. Den kanske mest angelägna handlade om huruvida stormen, som var en del av den mest intensiva orkansäsongsom registrerats, var en del av ett mönster och kanske kunde kopplas till klimatförändringar. Svaren på detta är dock inte på något vis entydiga. I Al Gores oscarbelönade En obekväm sanning görs kopplingen direkt mellan ökande havsvattentemperaturer och ökande orkanintensitet. Men frågan är långt ifrån klarlagd. Även om inte den globala uppvärmningen ligger bakom Katrina som sådan, kan den ha spelat in när orkanen kraftigt ökade i intensitet över Mexikanska golfens varma vatten. En artikel i Nature visade att Katrina absorberade så mycket värme att vattentemperaturen i vissa regioner sjönk med flera grader efter att orkanen passerat – från 30°C till 26°C.¹⁴

Även om det inte var klimatförändringar som var direkt orsak till Katrinas förödande framfart, finns det andra orsaker att peka ut mänskliga faktorer bakom stormens konsekvenser. Bland annat levde inte de vallar som skulle skydda staden från översvämningar upp till de krav som ställts, delvis för att de byggts på dålig grund. Detta innebar att de snabbt underminerades vid översvämningen och att vattnet därför på flera ställen kom att tränga in i de områden de skulle skydda underifrån. En annan aspekt är att de stora våtmarksområden som tidigare skyddade Louisianas kustlinje från orkanernas värsta skadeverkningar genom att fungera som buffertar, nu nästan helt försvunnit. Detta främst för att underlätta för den ekonomiskt och politiskt viktiga oljeindustrin. Trots att pengar avsatts för att återställa viktiga våtmarker fortsätter den federala regeringen att försvara denna process.¹⁵

Människor och naturkrafter

En förändring i synen på relationen mellan det mänskliga och det icke-mänskliga har dock ägt rum mellan händelserna i Lissabon och i New Orleans. Idag är inte diskussionen så mycket om skeendena har att göra med Gud eller naturkrafter, utan om det handlar om frukten av mänskligt handlande eller inte. När man i efterdyningarna från Katrina diskuterade huruvida denna katastrof skulle beskrivas som "an act of God" syftade man framför allt på frågan om stormen skulle ses som ett resultat av, eller åtminstone påverkat av, mänskliga handlingar, eller om orsakerna låg utanför mänsklig kontroll. Diskussionen har varit viktig framför allt i förhållande till vilka åtgärder som myndigheterna borde vidta för att skydda befolkningen. Om det är Gud eller naturen som är orsaken bakom, finns det

kanske inte så mycket man kan göra.¹⁶

Framför allt är detta viktiga frågor inför framtiden. Trots att enorma summor avsatts av den federala regeringen för återuppbyggnad har endast ett fåtal av de över 100 000 som krävt ersättning för sina förstörda hus fått ut någonting över huvud taget. Det finns inga entydiga svar på varför det är så. Bristande samordning mellan olika myndigheter är en förklaring, men den räcker inte hela vägen. Vad som dock är tydligt är att det finns en betydande osäkerhet bland människor om vad som skall hända i framtiden med staden. Visserligen finns det åtskilliga politiker som framhållit att staden skall återuppbyggas och återställas, men den verkliga handlingskraften tycks inte riktigt finnas där. Och många människor känner sig osäkra. Om klimatförändringarna är en del i förklaringen bakom Katrinas framfart, finns det anledning att fundera på om det är en bra idé att flytta tillbaka till de översvämmade områdena, då det finns en överhängande risk att katastrofen kan återupprepa sig. Vallarna är återuppbyggda, men kritiker pekar på att man inte gjort dem starkare än tidigare och att det är tveksamt om de ens skulle klara av en ny Katrina, och än mindre en kraftigare orkan.

En annan förklaring till oviljan att återuppbygga staden kan ligga i New Orleans sociala och ekonomiska utveckling. Under en rad av år har många statistiska indikatorer pekat neråt, utom vad gäller brottslighet och fattigdom. När staden drabbades var det inte en stad med stark framtidstro, utan en stad på fallrepet. Efter Katrina fanns det de som hoppades att stormen skulle fungera som en reningsprocess, att människor skulle samlas runt det som fanns kvar och bygga upp något nytt, vilket kan kopplas till exempelvis borgmästare Nagins uttalanden om hur Gud straffat den afro-amerikanska befolkningen. Så har de inte blivit. Under 2006 mördades 161 människor i New Orleans, vilket innebär att stadens mordfrekvens är tio gånger högre än i New York. Under de första 29 dagarna av augusti 2007 inträffade 27 mord i staden, vilket pekar mot att förra årets siffror kan fördubblas i år.

Men även om återuppbyggnaden av staden går långsamt och tveksamt, brottsligheten exploderar och politiskt ledarskap på olika nivåer efterlyses av i stort sett alla, finns det en del processer som ger anledning att inte tappa modet. Framför allt handlar detta om att olika lokala gräsrotsorganisationer tagit initiativ till återuppbyggnadsprocesser, där såväl den federala regeringen som de stora biståndsorganisationerna inte lyckats leva upp till befolkningens behov.¹⁷ Oavsett om hotet mot staden kommer från en av människan störd natur eller från en vresig Gud

har många människor insett att om New Orleans skall kunna återuppstå, måste man hitta kraften hos vanliga människor och genom ett lokalt engagemang.

Noter

- 1 http://en.wikipedia.org/wiki/The_House_of_the_Rising_Sun
- 2 Gunnar Harding, Kreol. Bland voodoo kvinnor, pianoprofessorer, trumpetkungar och bluesdrottningar i Nya Världen, Uppsala 2001.
- 3 Ari Kelman, A River and Its City. The Nature of Landscape in New Orleans, Berkely 2003.
- 4 Craig Colten, An Unnatural Metropolis. Wrestling New Orleans from Nature, Baton Rouge 2005.
- 5 Ted Steinberg, Acts of God. The Unnatural History of Natural Disaster in America, New York 2000.
- 6 <http://www.brookings.edu/fp/projects/homeland/katrinatimeline.pdf>; Mike Davis, "The Predators of New Orleans", Le Monde Diplomatique, oktober 2005.
- 7 Michael Grunwald, "The Threatening Storm", Time Magazine, 20 augusti 2007.
- 8 http://www.repentamerica.com/pr_hurricanekatrina.html
- 9 Kelman, s.112.
- 10 Jelle Zeilinga de Boer & Donald Theodore Sanders, Earthquakes in Human History, Princeton 2005, s. 88-107.
- 11 Idem.
- 12 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/16/AR2006011600925.html>
- 13 Richard Baker, citerad i Davis, s.7. Se även <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/09/03/AR2005090301408.html> för fler exempel.
- 14 Quirin Schiermeier, "The Power of Katrina", Nature nr 437, 8 september 2005.
- 15 Grunwald.
- 16 Steinberg.
- 17 <http://www.reason.com/news/show/116789.html>